

персонажів улюблених казок, коротеньких оповідань, відтворюють певний сценічний образ, використовуючи засоби міміки, пантоміміки, виразного мовленнєвого інтонування. Значне місце посідає також художньо-мовленнєва діяльність, що передбачає виразне виконання віршів, монологів, діалогів, розповідання казок, оповідань, віршів. Це дає можливість дитині самовиражатися, самостверджуватися, розвивати особистісні якості – самооцінку, впевненість, відповідальність, моральну зрілість тощо.

Дослідження тенденцій формування моральної свідомості старших дошкільників потребує з'ясування особливостей і специфічних закономірностей цього процесу. Лише щоденна, систематична, послідовна і планомірна робота з проблем формування моральної свідомості дітей й створення сприятливих умов, за яких вони матимуть можливість закріплювати знайомі морально-етичні правила та засвоювати нові правила поведінки та моралі спроможеться забезпечити досягнення високих результатів у роботі з формування моральної свідомості у старших дошкільників [3, с. 38-40].

Отже, можна зробити правомірний висновок, що використання дитячої літератури, яка володіє багатими пізнавально-світоглядними, педагогічними й етико - естетичними можливостями, та з найбільшою силою впливає на становлення особистості, і є одним з найважливіших засобів формування моральної свідомості старших дошкільників.

Плекаймо моральні цінності у дошкільному дитинстві – вони закладуть фундамент моральної поведінки й творення добрих справ у дорослому житті!

ЛІТЕРАТУРА

1. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Наук. редактор О. Л. Кононко. Київ: Ред. журн. Дошкільне виховання. 2003. С 149- 152.
2. Гавриш Н.В. Книга – незамінний засіб духовно-морального виховання. *Дошкільне виховання: науково-метод. журн.* 2013. № 9. С. 9-12.
3. Гуменникова Т.Р. Українські національні традиції як засіб формування першооснов моральної культури. *Початкова школа.* 2003. № 1. С. 38 – 40.
4. Кисельова О. І. Методика морально-етичного виховання старших дошкільників. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки:* [зб. наук. пр. у двох томах]. Том 1. Миколаїв, 2008. С. 88–95.
5. Сухомлинський В.А. Книга в духовному житті дитини. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1987. С. 165 – 170.
6. Kushniruk S.A. Normative and legal frameworks of students' scientific and research activity in pedagogical universities of Ukraine (the 20th – beginning of the 21st century) / S.A. Kushniruk // *Perspective directions of scientific researches: Collection of scientific articles.* – Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2016. – P. 302–305. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/1169>
7. Kushniruk S.A. Formation of readiness for research activity of students in the process of general-pedagogical preparation. *Science and practice: Collection of scientific articles.* Thorpe Bowker. Melbourne, Australia, 2016. P. 262-267. <http://elibrary.ru/item.asp?id=28413122>

Вишківська В.Б.,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки
Педагогічного факультету
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ КОНЦЕПТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ: СУЧАСНИЙ ЕТАП

Анотація. Методологія вищої школи заснована на наукових уявленнях, що визначають сенс педагогічної діяльності в цілому, способи та засоби особистісного та професійного самовизначення суб'єктів освіти в динамічній соціокультурній ситуації. Основні принципи конкретизуються у педагогічних парадигмах, концепціях, підходах, системах, технологіях підготовки спеціалістів вищої кваліфікації. У статті актуалізовано сутність аксіологічного, компетентнісного, особистісно орієнтованого та системно-мислєдїяльнісного підходів як філософсько-педагогічної стратегії, що ґрунтується на ідеї пріоритету загальнолюдських цінностей та самоцінності кожної особистості, ідеї розвитку професійного мислення майбутніх фахівців в умовах партнерської взаємодії та визначає перспективи подальшого удосконалення системи освіти, оптимального використання педагогічних ресурсів відповідно до вимог сучасного суспільства/

Abstract. The methodology of the higher school is based on scientific ideas that determine the meaning of pedagogical activity in general, methods and means of personal and professional self-determination of subjects of education in a dynamic socio-cultural situation. The basic principles are specified in pedagogical paradigms, concepts, approaches, systems, and technologies for the training of highly qualified specialists. The article updates the essence of axiological, competence-based, person-oriented and system-thinking approaches as a philosophical-pedagogical

strategy based on the idea of the priority of universal human values and the self-worth of each individual, the idea of developing the professional thinking of future specialists in the conditions of partnership interaction, and determines the prospects for further improvement of the education system, optimal use of pedagogical resources in accordance with the requirements of modern society/

Теза «освіта через усе життя», яка ще нещодавно сприймалася як ідеологема, нині міцно входить у життя суспільства. Відтак, аби забезпечити відповідність спеціаліста вимогам сучасного ринку праці необхідно визначити адекватну концептуальну основу освітнього процесу.

Виходячи з надзвичайної мінливості та мобільності сучасної соціокультурної ситуації, яка орієнтує на освіту з випередженням, аксіологічною основою освітнього процесу виступають такі цінності, як «професійно-особистісний розвиток», «професійна позиція педагога», «творча індивідуальність», «досвід самоосвітньої діяльності». Цінності, що постулюються, орієнтовані на такий освітній процес, який не обмежується формуванням професійних знань, умінь і навичок, а спрямований на засвоєння суб'єктами навчання прогресивних способів мислення та діяльності, розвиток професійно значущих особистісних якостей, відкритість до розвитку та здатність до постійної роботи над собою [4].

Орієнтація на цінність «професійна позиція» передбачає створення в освітньому процесі ситуацій для самовизначення фахівця в цінностях, цілях та сенсах професійної діяльності, розуміння та прийняття ним своєї професійної місії.

Цінність «творча індивідуальність» задає такі характеристики освітнього процесу, як: спрямованість на оволодіння спеціалістом індивідуальним стилем діяльності, здатністю до рефлексії та вдосконалення професійних норм, до інноваційної діяльності та творчості. Цінність «досвід самоосвітньої діяльності» трактується ширше за традиційне розуміння самоосвіти як самостійної роботи з різною інформацією. Вона також означає самостійність та активність суб'єкта, його самовизначення, самоорганізацію, саморегуляцію, саморозвиток тощо.

Загальною метою освітнього процесу, як зауважує Головань М.С., є сформованість професійної компетентності - складного інтегративно-динамічного особистісного утворення, що складається з ієрархічно взаємопов'язаних функціонально-особистісного і структурно-особистісного ресурсів, що виявляються у рівні розвитку основних (когнітивного та діяльнісного) і підтримуючих (мотиваційного, емоційно-вольового та ціннісно-рефлексивного) компонентів [2].

Таким чином, у конкретній освітній програмі цільовим орієнтиром виступає модель професійної компетентності, розроблена відповідно до кваліфікаційних вимог до діяльності та особистості спеціаліста.

Теоретичною основою організації освітнього процесу традиційно виступають певні психологічні положення, ідеї андрагогіки як науки про освіту дорослих, та чи інша концепція навчання.

З представлених у сучасній психології парадигм розвитку найбільш співзвучні процесу професійної освіти ідеї когнітивної психології, згідно з якими основним фактором розвитку людини є її активне пізнавальне ставлення до світу. Когнітивні структури, механізми, стилі діяльності виникають і розвиваються в процесі взаємодії суб'єкта з об'єктами, що пізнаються [3].

Опора ідеї когнітивної психології визначає такі особливості освітнього процесу, як забезпечення активної пізнавальної позиції учня як суб'єкта власного освіти. Вибір такої психологічної основи підкріплюється ідеями андрагогіки. Дорослому властиві висока працездатність і продуктивність, відповідальність, прагнення до самореалізації, самостійності, самоврядування, він володіє життєвим (побутовим, соціальним, професійним) досвідом, розраховує на невідкладне застосування набутих у ході навчання умінь, навичок, знань та якостей [3; 5].

Означеним аксіологічним і психологічним положенням відповідає проблемно-діяльнісна концепція навчання. На відміну від асоціативно-рефлекторної концепції, яка домінує у традиційній освіті та трактує цей процес як передачу-засвоєння знань, умінь та навичок, проблемно-діяльнісна концепція передбачає організацію навчання як самостійне виявлення навчально-професійної проблеми, її осмислення та пошук, обґрунтування найоптимальніших варіантів вирішення [6;7].

Методологічну основу сучасного освітнього процесу складають компетентнісний, особистісно орієнтований та системно-мислєдіяльнісний підходи [6].

Названі підходи, на наш погляд, добре поєднуються між собою та доповнюють один одного. Компетентнісний підхід передбачає планування процесу освіти «від результату». Оскільки запланований результат вже представлений цілісною моделлю, на формування або розвиток якої буде спрямований конкретний освітній процес, то це й стає основою для відбору та структурування змісту освіти [7].

Використання системно-мислєдіяльності підходу (СМД-підходу) стимулює переосмислення сутності змісту освіти шляхом розрізнення понять «навчальний матеріал» та «зміст освіти». У мислєдіяльнісній педагогіці зміст освіти розглядається з погляду результату, що проявляється у здібностях мислити, діяти, розуміти. Здібності ж формуються і розвиваються в процесі присвоєння способів мислення та діяльності. Отже, як зміст освіти на основі СМД-підходу виступають способи мислення та діяльності, володіння якими забезпечує людині можливості вирішення завдань та проблем, вступу в комунікацію, розуміння при роботі з текстом, відновлення операційної та категоріальної структур мислення, роботу з поняттями, знаками, символами, тобто можливості здійснення цілісної діяльності. Відповідно зміст освіти у навчальних програмах складається не тільки з предметного матеріалу, що є результатами культурного розвитку людства, але і зі

способів мислення та діяльності, якими може опанувати суб'єкт навчання на певному ступені освіти в процесі роботи з цим предметним матеріалом.

Важливим у даному контексті є і питання співвідношення змісту освіти з формою. З позицій СМД-підходу зміст та форма становлять єдиний комплекс. Тобто способи мислення та діяльності не передаються як інформація, а присвоюються в адекватних їм формах взаємодії суб'єкта з навчальним матеріалом та мислекомунікації з іншими учасниками освітнього процесу.

Особистісно орієнтований підхід забезпечує самовизначення, особистісне включення у навчально-професійну діяльність, присвоєння способів мислення та діяльності, а з їх допомогою – професійно значущих наукових знань на рівні особистісного сенсу, рефлексивне переосмислення основ діяльності, становлення та розвитку суб'єктивних аспектів професіоналізму [6].

Названі підходи конкретизуються такими принципами: розвитку, суб'єктності, рефлексивності, опори на особистий суб'єктний досвід, смислотворчості, діалогічності, які виступають регулятивами освітнього процесу [1].

Принцип розвитку передбачає відмову від інформаційно-вправничої стратегії (форми) навчання, яка спрямована на передачу готових знань та відпрацювання типових умінь та навичок. Розвиток індивіда стимулюється ситуацією усвідомленого утруднення у діяльності, рефлексії власних знань та здібностей як його причини, постановки мети самозміни та наполегливого руху до цієї мети шляхом присвоєння нових способів мислення та діяльності. Всі ці етапи присутні в задачно-цільовій стратегії процесу навчання, використання якої є гарантією реалізації принципу розвитку.

Сутність принципу суб'єктності полягає у забезпеченні суб'єктові навчання умов для прояву не виконавської активності, а активності неадаптивної, рушійної силою якої є внутрішній мотив. Якщо індивід здійснює цілепокладання, планування, виконання та аналіз своєї діяльності, тобто самостійно реалізує повний цикл діяльності, він стає її суб'єктом [1]. Гарантом реалізації принципу суб'єктності є здатність викладача до організації цілепокладання, створення навчально-методичного забезпечення самостійної навчально-пізнавальної діяльності. Самостійне рішення навчально-професійної задачі, що передуює вивченню культурного зразка, з подальшою корекцією власного розуміння на основі зіставлення його з іншими точками зору та науковим знанням, реалізує принципи опори на особистий суб'єктний досвід та досвід смислотворчості. Діалогічність освітнього процесу сприяє становленню Я-концепції, формуванню соціальної та індивідуально-особистісної компетенцій, створює соціальну ситуацію розвитку, адже людина як соціальна істота розвивається у взаємодії з іншими людьми [1].

Принцип діалогічності реалізується через організацію колективної миследіяльності, використання групової роботи, дискусійних методів [1].

Рефлексія як процес усвідомлення людиною власної діяльності, труднощів та успіхів у ній, своїх здібностей виступає потужним механізмом саморозвитку. Реалізується принцип рефлексії шляхом використання задачно-цільової стратегії учіння/навчання, яка включає ретроспективну рефлексію утруднення, перспективну рефлексивну на етапі планування діяльності, порівняльну рефлексію у процесі обговорення варіантів розв'язання задачі, синтезуючу рефлексію на етапі узгодження думок та виведення інваріанту, та рефлексію отриманого результату [7].

На відміну від класичних принципів дидактики, що відображають закономірності процесу ефективного засвоєння інформації, проаналізовані принципи конкретизують сутність гуманістичної парадигми освіти, відображають закономірності ефективного процесу професійно-особистісного розвитку і є основою вибору змісту і стратегії організації взаємодії учасників навчального процесу.

Запропонована система принципів є відкритою та допускає доповнення новими, виходячи з особливостей конкретної освітньої ситуації та за умови їхньої змістовної сумісності. У ході розробки конкретних освітніх програм загальні принципи наповнюються специфічним предметним змістом та стають дидактичними правилами, що регулюють діяльність учасників освітнього процесу.

Отже, становлення сучасної системи підготовки педагога вимагає забезпечення її високої якості на основі збереження фундаментальності та відповідності актуальним та перспективним потребам особистості, суспільства та держави, орієнтації на індивідуалізацію навчання з урахуванням реальних потреб ринку праці. Формування у майбутніх педагогів здатності до самоорганізації та саморозвитку, безперервного педагогічного вдосконалення, які є вимогою сьогодення, можливе в умовах синергії підходів, методів, засобів та форм традиційних та інноваційних освітніх парадигм із активним використанням засобів інформаційних та комунікаційних технологій, що дозволить побудувати навчання на суб'єкт-суб'єктній основі, підвищити рівень його персоналізації, інформативності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишківська В.Б. Організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу закладів вищої освіти як умова реалізації гуманно орієнтованих стратегій професійної підготовки майбутніх учителів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Класичний приватний університет, Запоріжжя. 2020. №70. С. 167-171.

2. Головань М. С. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. Збірник статей. Ялта: РВВ КГУ, 2014. Вип. 44. Ч. 3. С.79-88

3. Дерев'яно С. П. Когнітивна психологія: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Чернігів: Лозовий В.М. 2012. 183 с.
4. Левківська К.В. Ціннісні засади діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів України. Автореф. дис.. Житомир. 2015. 22с.
5. Сучасні дослідження когнітивної психології: збірник тез Міжнародної Інтернет конференції. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 62 с.
6. Нестуля С., Кононець Н. Сучасні методологічні підходи до розробки освітньої програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи». Вища школа. 2020. №9 .С.25-38.
7. Теоретико-методологічні засади формування компетентісно орієнтованого дидактичного середовища в умовах ЗВО : монографія / Г. Удовіченко, І. Сіяговська, О. М. Бондаревська, Д. В. Фурт. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов. 2019. 167 с. Режим доступу: <http://elibrary.donnuet.edu.ua>.

Водяник Б.Р.,

студент II курсу магістратури Факультету електроніки
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна

ОСВІТА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ. НОВІ ВИКЛИКИ ТА НАПОЛЕГЛИВА ПРАЦЯ НА ШЛЯХУ ДО ПЕРЕМОГИ

Анотація. Пріоритетом переродження системи української освіти в умовах війни є розвиток та самобутність, діджиталізація освітнього процесу та використання державної мови. Питання безпеки та психологічної підтримки викладачів та студентів щодня стає більш розкритим, враховуючи досвід інших країн.

Abstract. The priority of the regeneration of the Ukrainian education system in the conditions of war is development and originality, digitalization of the educational process, and the use of the state language. The issue of safety and psychological support for teachers and students is becoming more open every day, taking into account the experience of other countries.

Протягом дев'яти місяців Україна веде боротьбу за свою свободу та незалежність. Щодня країна здригається від ворожих ракет та страшних новин, проте освітній процес триває. Кожен тримає свій фронт і система освіти не є виключенням. Викладачі та студенти продовжують працювати та навчатися в надскладних умовах. Слід зазначити – їм це вдається.

З початком повномасштабної війни росії проти України повстали дуже серйозні проблеми організації навчального процесу. А разом і з ними прийшов час модернізації системи освіти. І сьогодні нам слід визначитись, що є необхідним в даних умовах, а про що слід забути назавжди.

Інноваційні технології в освіті є запорукою цікавого та продуктивного навчального процесу. Під час війни – тим паче, бо сьогодні стало життєво необхідним вміти приймати швидкі, нестандартні, по суті – інноваційні рішення.

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Саме тому підтримка активного упровадження інновацій в освітню галузь під час війни стала одним із ключових напрямів роботи Міністерства освіти і науки України та його підрозділів.

Варто зазначити, що в цей складний час і самі освітяни стали більш активно вести пошук шляхів вирішення проблем в організації навчання здобувачів освіти. Багато закладів освіти відкрили у вільному доступі платформи зі своїми навчальними матеріалами. Наприклад, учні всієї України, які мають доступ до Інтернету, після реєстрації можуть користуватися матеріалами школи «Оптіма», освітньою онлайн-платформою від наукового ліцею ім. Кліма Чурюмова. Команда онлайн-школи Grand-Expo на період воєнного стану в Україні відкрила доступ до 532 кейс-уроків, які допомагають дітям навчатися, розвиватися, відволіктися від проблем, пов'язаних з війною, з користю провести час. «Атмосферна школа» у період дії воєнного стану пропонує безоплатно долучитися до пакета «Слухач». Центр дистанційної освіти А+ проводять для всіх дітей України уроки в ZOOM [3].

Наявна практика свідчить, що діджиталізація дозволяє вести освітній процес в умовах значних пошкоджень матеріальної бази та неможливості забезпечити фізичну присутність викладачів і студентів на заняттях. Необхідною умовою застосування сучасних цифрових комп'ютерних технологій є наявність у студентів і викладачів гаджетів (смартфонів, ноутбуків тощо) з доступом до мережі інтернету у т.ч. мобільного. Звичайно, необхідним є наявність сучасного комп'ютерного обладнання, відповідного програмного забезпечення і інформаційних баз в ЗВО. Для багатьох ЗВО ці умови дотримуються. Попередній аналіз свідчить про підготовку (яка в ряді ЗВО вже завершена чи завершується) до відновлення освітнього процесу в умовах війни на засадах діджиталізації [5].

Узагальнюючи викладене можна зробити висновок, що в умовах війни цифрова трансформація освітньої діяльності закладів вищої освіти є перспективним шляхом підготовки фахівців з вищою освітою в Україні.